

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΤΜΗΜΑ
ΝΟΜΙΚΩΝ , ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

«ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ»

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ

ΟΛΓΑ ΝΙΚΟΥ

A.M. 12102

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΙΟΣ 2002

Πρόλογος.

Ενότητα 1 : ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Ιστορική αναδρομή και βασικά διεθνή νομικά κείμενα

1.2. Θέματα σύγκρουσης διεθνούς και εθνικού δικαίου και το άρθρο 28 του Συντάγματος.

1.2.1. Διεθνές και εθνικό δίκαιο

1.2.2. Κοινοτικό και εθνικό δίκαιο

1.2.3. Στάση ελληνικών δικαστηρίων έναντι του διεθνούς δικαίου

Ενότητα 2 : ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΗ ΟΡΩΝ

2.1. Τα συνταγματικά δικαιώματα γενικά

2.1.1. Έννοια συνταγματικών δικαιωμάτων

2.1.2. Τριχοτόμηση των συνταγματικών δικαιωμάτων

α) ατομικά ή αμυντικά δικαιώματα (Status negativus)

β) κοινωνικά ή θετικά δικαιώματα (status positivus)

γ) ενεργητικά δικαιώματα (status activus)

2.1.3. Σύντομη κριτική της κλασικής τριχοτόμησης των δικαιωμάτων

2.2.2. Έννοια κοινωνικών δικαιωμάτων (κατά την παλαιά και νεότερη αντίληψη)

2.3. Τα εργασιακά δικαιώματα

2.3.1. Εννοιολογική διερεύνηση της εργασίας

2.3.1.1. Η εργασία ως νομική έννοια

2.3.1.2 Η εργασία σε συνάρτηση με τον άνθρωπο και την κοινωνία

2.3.1.3. Η εργασία κατά το σύνταγμα

2.3.2.2. Το δικαίωμα εργασίας ως αξίωση εργασίας

2.3.3. Άλλα βασικά εργασιακά δικαιώματα

2.3.3.1. Το δικαίωμα συλλογικής αυτονομίας (άρθρο 22 παρ. 2)

2.3.3.2. Η συνδικαλιστική ελευθερία (άρθρο 23 και 22 παρ. 2)

2.3.3.3. Το δικαίωμα απεργίας (άρθρο 23 παρ. 2)

2.3.3.4. Το δικαίωμα για υγιεινές και ασφαλείς συνθήκες εργασίας

2.3.3.5. Το δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης (άρθρο 22 παρ. 4).

2.4. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Ενότητα 3: Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΣ

3.1. Εννοιολογικό περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας

3.2. Διεθνή κείμενα για την προστασία των κοινωνικών και εργασιακών δικαιωμάτων

3.2.1. Διεθνείς συμβάσεις εργασίας

3.2.1.1 Γενικά στοιχεία

3.2.1.2 Θεμελιώδεις διεθνείς συμβάσεις εργασίας

A/ Δ.Σ.Ε. 87/1948: Συνδικαλιστική ελευθερία και προστασία του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι

B/ Δ.Σ.Ε. 98/1949 και 154/1981: Δικαίωμα στην οργάνωση της συλλογικής διαπραγμάτευσης

Γ/ Δ.Σ.Ε. 122/1964: Πολιτική της απασχόλησης

3.2.2 Χάρτης των ηνωμένων εθνών

3.2.3 Οικουμενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου

3.2.4 Ευρωπαϊκή σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου

3.2.5 Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης

3.2.6 Διεθνές σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα

3.2.7. Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

3.2.8 Κοινοτικός Κοινωνικός Χάρτης 1989

3.3. Διεθνή όργανα και διαδικασίες ελέγχου

3.α. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Ενότητα 4: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στη σύγχρονη εποχή των αστικών δημοκρατιών παρατηρείται ολοένα και εντονότερα η τάση για αντικειμενοποίηση και κοινωνικοποίηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τη θέση δηλαδή, της αφηρημένης ατομικής μονάδας παίρνει προοδευτικά ο συγκεκριμένος κοινωνικοοικονομικά προσδιορισμένος άνθρωπος. Επιπρόσθετα, μπορεί να παρατηρήσει κανείς ότι πλέον η συνταγματική διασφάλιση δεν περιορίζεται μόνο στο φορέα του δικαιώματος, αλλά καταλαμβάνει και τους θεσμούς που απαιτούνται για την κοινωνική του λειτουργία. Επομένως, είναι ευλογοφανές ότι κατά τον τρόπο αυτό τα θεμελιώδη δικαιώματα αποσκοπούν όχι στην ικανοποίηση υποκειμενικών εννόμων συμφερόντων, αλλά στην πραγμάτωση μιας συγκεκριμένης ελευθερίας σ' ένα κοινωνικό χώρο.

Όπως είναι γνωστό το εργατικό δίκαιο είναι περισσότερο ευαίσθητο στην κοινωνική πραγματικότητα από άλλους κλάδους δικαίου, γιατί αντλεί από αυτήν και προσαρμόζεται σ' αυτήν, έτσι που θεωρείται ότι αποτελεί μια στροφή των νομικών σπουδών προς το κοινωνικό γίνεσθαι. Εάν δεν έχουμε λοιπόν μια αντίληψη της κοινωνικής πραγματικότητας είναι εξαιρετικά δύσκολο να αναδυθούμε στην ουσία των εννοιών των εργασιακών δικαιωμάτων χωρίς να διατρέχουμε τον κίνδυνο να παραμείνουμε στο επίπεδο του νομικού ιδεολογήματος. Αυτό το τελευταίο γεγονός, δηλαδή η άμεση σύνδεση των εργασιακών και κατ' επέκταση κοινωνικών δικαιωμάτων με την κοινωνική πραγματικότητα αναδεικνύει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μελέτη και διερεύνησή τους.

Ενότητα 1: Εισαγωγή

1.1 Ιστορική αναδρομή και βασικά διεθνή νομικά κείμενα

Σε διεθνές επίπεδο η διακήρυξη θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι άρρηκτα συνυφασμένη με το ιστορικό κίνημα του συνταγματισμού, δηλαδή τη διεκδίκηση της θέσπισης θεμελιωδών κανονων για τη νομική οργάνωση και τον περιορισμό της κρατικής εξουσίας. Αυτό με τη σειρά του συνδέεται με την προϊούσα επικράτηση, στον δυτικοευρωπαϊκό κυρίως χώρο, του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και την οικονομική και κοινωνική ενίσχυση της αστικής τάξης απέναντι στο μονάρχη και την αριστοκρατία, καθώς και με τη συνακόλουθη πολιτική και αμφισβήτηση της απόλυτης μοναρχίας. Πρόδρομος των ιστορικών αυτών εξελίξεων υπήρξε η Αγγλία από τον 17ο αιώνα με κείμενα ,όπως το Habeas Corpus του 1679 (εγγυήσεις της προσωπικής ασφάλειας έναντι αυθαίρετης κράτησης) και το Bill of Rights του 1688 (ισότητα στην εφαρμογή των νόμων κ.α) .Το 1776 οι επαναστατημένες αποικίες της Βόρειας Αμερικής , επηρεασμένες και από τη φιλελεύθερη αγγλική παράδοση , περιέλαβαν διακηρύξεις δικαιωμάτων στα προοίμια των Συνταγμάτων τους. Καμπή ωστόσο στην πορεία αυτή αποτέλεσε η γαλλική Επανάσταση του 1789 και η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη , την οποία υιοθέτησε η Συντακτική Συνέλευση τον Αύγουστο του ίδιου έτους.

Ωστόσο , σαφής κατοχύρωση των εργασιακών και κατ' επέκταση κοινωνικών δικαιωμάτων από το διεθνές δίκαιο υπήρξε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και τις φρικαλεότητες που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια του από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα. Τότε άρχισε πλέον να γίνεται κοινή συνείδηση σε παγκόσμιο επίπεδο ότι η προστασία του ανθρώπου είναι πολύ σοβαρή για να αφεθεί αποκλειστικά στα εθνικά κράτη. Εμφανίστηκε έτσι βαθμιαία στα μεταπολεμικά χρόνια μια σειρά από διεθνή νομικά κείμενα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων , ενώ ιδρύθηκαν και δικαιοδοτικά όργανα επιφορτισμένα με την τήρηση των εγγυήσεων αυτών .Τέτοια κείμενα, οικουμενικής μάλιστα σημασίας, είναι ο καταστατικός Χάρτης του Ο.Η.Ε. της 26.6.1945 (κυρώθηκε με τον α.ν.585/1945) και η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 10-12-1948 .Υπάρχουν επίσης το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά ,κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (κυρώθηκε με το ν.1532/85) και το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (κυρώθηκε με το ν .2462/1997), τα οποία ψηφίσθηκαν από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. στις 16.12.1966. Συνα~ διεθνή όργανα είναι η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε. και οι δύο Επιτροπές για τα προαναφερθέντα Διεθνή Σύμφωνα¹ .

Από τα υπόλοιπα παγκόσμια αναφοράς κείμενα τη μεγαλύτερη πρακτική σημασία έχουν οι πολυάριθμες Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας, που έχει υιοθετήσει η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας από το 1919 έως σήμερα, ποιας από τις οποίες έχουν κυρωθεί με αντίστοιχους νόμους από την Ελλάδα. Πάντως² οι πρώτες ενέργειες για την υιοθέτηση Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας ανατρέχουν στις αρχές του 19ου αιώνα. Ο Robert Owen στην Αγγλία, ο J.A.Blanqui και ο Villerme στη Γαλλία , καθώς και ο

¹ Χρυσόγονος Κώστας Χ., « Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1998, σελ. 7 κε , Γαγγόγλου Π.Δ. , « Συνταγματικό Δίκαιο , Ατομικά Δικαιώματα ,Α 'τόμος» Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα , σελ. 17 κε

² Valticos N. and σ.νοη Potobsky, « Διεθνές Εργατικό Δίκαιο», μετάφραση , σελ. 1-2

Ducpetiaux στο Βέλ γιο θεωρούνται ως οι πρόδρομοι της ιδέας μιας διεθνούς ρύθμισης των εργατικών θεμάτων . Ακολούθησε αρκετά αργότερα η ίδρυση μιας Διεθνούς Ένωσης για τη Νομική Προστασία των Εργαζομένων , η έδρα της οποίας ήταν στη Βασιλεία (Ελβετία) .Η δραστηριότητα αυτής της ιδιωτικής οργάνωσης οδήγησε την ελβετική κυβέρνηση να συγκαλέσει στη Βέρνη, το 1905 και 1906, Διεθνείς Συνδιασκέψεις , οι οποίες υιοθέτησαν τις δύο πρώτες Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας. Ή πρώτη αφορούσε την απαγόρευση της νυχτερινής εργασίας των γυναικών στη βιομηχανία και η δεύτερη την απαγόρευση της χρήσης λευκού φωσφόρου στην κατασκευή σπέρτων .

Ιδιαίτερης μνείας αξίζουν οι Δ.Σ.Ε. 87 /1948 « περί συνδικαλιστικών ελευθεριών και προστασίας του συνδικαλιστικού δικαιώματος» (ν.δ. 4204/1961), 98/1949 « περί εφαρμογής των αρχών του δικαιώματος οργανώσεως και συλλογικής διαπραγματεύσεως» (ν . 4205/1961) και 105/1957 για την κατάργηση της αναγκαστικής εργασίας (ν.δ. 4221/1961). Εξάλλου η εφαρμογή των Δ.Σ.Ε. ελέγχεται από τη ΔΟΕ και βασικό εδώ ρόλο διαδραματίζει από το 1951 η Επιτροπή Συνδικαλιστικής Ελευθερίας¹.

Στο Ευρωπαϊκό επίπεδο καίρια σημασία έχει η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του ανθρώπου , που υπογράφηκε στη Ρώμη το 1950 και κυρώθηκε από την Ελλάδα για πρώτη φορά με το ν .2329/1953 και για δεύτερη με το ν.δ. 53/1974. Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης , ο οποίος υπογράφηκε το 1961 και κυρώθηκε με το ν 1426/1984 -με την επιψύλαξη της μη δεσμευτικότητας για την Ελλάδα των άρθρων 5 και 6, για το συνδικαλιστικό δικαίωμα και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις- καθιερώνει μια σειρά κοινωνικών δικαιωμάτων².

¹ Μουδόπουλος Σταύρος, « Κανόνες Προστασίας των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων» , Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 179κε, 183 κε , 249κε

² Χρυσόγονος Κώστας Χ., « Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», σελ. 13-14

1.2. Θέματα σύγκρουσης διεθνούς και εθνικού δικαίου και το άρθρο 28 του συντάγματος

1.2.1. Διεθνές και Εθνικό Δίκαιο

Το Ελληνικό σύνταγμα ορίζει ότι οι γενικώς παραδεδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις από τις επικυρώσεις τους και της θέσεως σε ισχύ αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν κάθε αντίθετης διάταξης νόμου (εδάφιο 1) .Κατά συνέπεια οι διεθνείς συμβάσεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων , καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις εργασίας -τόσο της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας όσο και οι διμερείς και πολυμερείς -λόγω της υπεροχής τους έναντι του εσωτερικού δικαίου καταργούν τις αντίθετες εθνικές διατάξεις (εφόσον είναι ευνοϊκότερες για τους εργαζόμενους στη δεύτερη περίπτωση¹).

Είναι σημειωτέον ότι μόνο διατάξεις του διεθνούς δικαίου ευθέως αντίθετες προς το Σύνταγμα μένουν ανεφάρμοστες. Διατάξεις των διεθνών συμβάσεων , οι οποίες κινούνται στον ίδιο θεματικό Κύκλο προς συνταγματική διάταξη , χωρίς να αντίκεινται σ' αυτήν , ισχύουν και υποχρεώνουν σε συμμόρφωση τον κοινό νομοθέτη .Κατά κανόνα άλλωστε το σβνταγμα λειτουργεί ως όριο των επιλογών του τελευταίου , χωρίς να αποκλείει τη θέση στενότερων ορίων από διεθνείς συμβάσεις. Εάν , λοιπόν , το Σύνταγμα παρέχει μείζονα προστασία στο άτομο σε σχέση με το διεθνές δίκαιο, τότε θα ληφθεί υπόψη η συνταγματική διάταξη. Εάν αντίθετα μείζονα προστασία παρέχει το διεθνές δίκαιο, τότε αυτό θα αποτελέσει το κριτήριο. Ας επισημανθεί ότι η νέα παρ. 3 του άρθρου 22 του συντάγματος, σχετικά με τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας από τους δημόσιους υπαλλήλους , έγινε υπό το βάρος των επιταγών των Δ.Σ.Ε. υπ' αριθμών 154 και 151, που κυρώθηκαν με τους ν. 2403 και 2405/1996. Προς τις επιταγές αυτές έχει ήδη ο κοινός νομοθέτης ανταποκριθεί με τη θέσπιση του ν.2738/1999. Έτσι , η χρησιμότητα των παραπάνω συνταγματικών ρυθμίσεων είναι οριακά μικρή , αφού οι σχετικές διεθνείς συμβάσεις παρέχουν ήδη προστασία έναντι αντίθετων διατάξεων νόμων , με βάση το άρθρο 28 παρ. 1 του συντάγματος και μάλιστα κατά τρόπο ρητό και αναλυτικό².

¹ Κραβαρίτου Γιώτα, « Εισαγωγή στη ρύθμιση των συνθηκών εργασίας», Εκδ. Σάκκουλα , Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 80 κε και Κουκούλη -Σπηλιωτοπούλου Σοφ, « Οι διεθνείς συμβάσεις εργασίας στην ελληνική έννομη τάξη» , Εκδ. Σάκκουλα 1985, σελ. 155 κ.ε. και Δημητρόπουλος Ανδρέας , « Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου» , σελ. 174 κ.ε.

² Χρυσόγονος Κ.Χ. , « Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ελλάδα πριν και μετά την συνταγματική αναθεώρηση του 2001» ,Δ.τ.Α, Νο 10/2001, σελ. 532

1.2.2. Κοινοτικό και εθνικό δίκαιο

Η πιο πρωτότυπη διάταξη του ελληνικού συντάγματος σε σχέση με τους κανόνες διεθνούς προελεύσεως είναι η διάταξη του άρθρου 28 παρ. 2 (εδάφια 1 και 2) , που προβλέπει ότι για να εξυπηρετηθεί σπουδαίο εθνικό συμφέρον και να προαχθεί η συνεργασία με άλλα κράτη , είναι δυνατή η αναγνώριση- με συνθήκες ή συμφωνία και με πλειοψηφία 3/5 του αριθμού των βουλευτών -αρμοδιοτήτων κατά το Σύνταγμα σε όργανα διεθνών οργανισμών .Η ψήφιση του ν .945/1979 με τον οποίο κυρώθηκαν οι Συνθήκες προσχώρησης της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες έγινε με την πλειοψηφία που προβλέπει το άρθρο 28 παρ. 2 (που καλύπτει επίσης την πλειοψηφία που προβλέπει η παρ. 3). Έτσι , από τότε, το κοινοτικό δίκαιο και κατά ακολουθία το κοινωνικό δίκαιο προστίθενται στις διεθνείς πηγές του ελληνικού δικαίου .Ειδικότερα όσον αφορά τους όρους εργασίας οι κανόνες που περιέχονται στις συνθήκες καθώς και οι πράξεις τωνκοινοτικων οργανων, οι οποιες εχουν χαρακτηρα υποχρεωτικο και κανονιστικο ενσωματώνονται στο εσωτερικό ελληνικό δίκαιο , εφαρμόζονται αυτόματα και υποχρεωτικά και υπερέχουν , κατά συνέπεια , κάθε αντίθετης διάταξης του εσωτερικού ελληνικού δικαίου¹.

1.2.3. Στάση ελληνικών δικαστηρίων έναντι του διεθνούς δικαίου

Στην πράξη τα ελληνικά δικαστήρια συχνά εμφανίζονται απρόθυμα ή ανέτοιμα να αξιοποιήσουν για την καλύτερη προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων τις δυνατότητες που τους παρέχει τόσο το διεθνές δίκαιο καθεαυτό όσο και η επεξεργασία του από τη νομολογία των αρμόδιων διεθνών οργάνων .Αυτό ισχύει ακόμα και για την ΕΣΔΑ, την πιο γνωστή και σημαντική από όλες τις σχετικές διεθνείς συμβάσεις , η οποία για την ελληνική νομολογία παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό γράμμα νεκρό κατά την πρώτη περίοδο της ισχύος της στη χώρα μας, χωρίς η κατάσταση να έχει βελτιωθεί όσο θα έπρεπε και τα τελευταία χρόνια. Η εξοικείωση του έλληνα δικαστή με την ΕΣΔΑ και τη νομολογία των δικαιοδοτικών οργάνων του Στρασβούργου καθίσταται τόσο άμεσα επιτακτική , όσο σε άλλα κράτη -μέλη του συμβουλίου της Ευρώπης , όπου η πρόοδος στον τομέα αυτό είναι θεαματική (π.χ. Γερμανία).²

¹ Σκανδάμη Ν, « Ευρωπαϊκό Δίκαιο», Εκδ. Σάκκουλα 1997 , σελ. 129 κε , Vatticos N.and G.von Potobsky, «Διεθνές Εργατικό Δίκαιο», μετάφραση , σελ. 230 κε , Βενιζέλος Ευάγγελος , « Η συνθήκη του Μάαστριχτ και ο Ευρωπαϊκός συνταγματικός χώρος, Εκδ.Σάκκουλα 1994, σελ. 42 κ.ε.

² Παπαφιλίππου Δ , « Η ΕΣΔΑ στην έννομη τάξη μας», Αρμ 1996 σελ 956επ

Ενότητα 2: ΑΠΟΣΑΦΗΝΗΣΗ ΟΡΩΝ

2.1. Τα συνταγματικά δικαιώματα γενικά

2.1.1 Έννοια συνταγματικών δικαιωμάτων

Συνταγματικά δικαιώματα είναι αυτά τα δικαιώματα που παρέχουν στα άτομα- ως αυθύπαρκτες οντότητες και ως μέλη του κοινωνικού συνόλου -θεμελιώδη , πολιτικά κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, τα οποία αποτελούν κατά το συνταγματικό νομοθέτη τις βασικές εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας¹ και των οποίων το αμυντικό περιεχόμενο στρέφεται κατά της κρατικής και κάθε άλλης εξουσίας. Πρέπει να αναφερθεί ότι το προστατευτικό περιεχόμενο στρέφεται μόνο προς το κράτος , αξιώνοντας την παροχή βοήθειας για την απόκρουση κάθε απειλής , το δε εξασ~ιστικό -εφόσον αναγνωρίζεται -στρέφεται επίσης προς το κράτος ,αξιώνοντας την παροχή των απαραίτητων μέσων για την άσκηση του δικαιώματος².

Τα συνταγματικά δικαιώματα δεν έχουν μόνο ατομικό αλλά και κοινωνικό χαρακτήρα, αναγνωρίζονται υπέρ του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου .Στα χαρακτηριστικά της εξέλιξης των συνταγματικών δικαιωμάτων στη σβγχρονη εποχή ανήκει η κοινωνικοποίησή τους. Έτσι , ενώ ξεκίνησαν ως ατομικά δικαιώματα κατά την εξέλιξή τους προσέλαβαν ευρύτερο κοινωνικό χαρακτήρα.

¹ Δημητρόπουλος Ανδρέας , « Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα», Εκδ Σάκκουλα 1998, σελ 158 κε

² Δημητρόπουλος Ανδρέας, « Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου» , Θ Εκδοση , 2001, σελ 834

2.1.2 Τριχοτόμηση των συνταγματικών δικαιωμάτων¹

Οι ατομικές ελευθερίες διακρίνονται κατά την κλασική διάκριση του Georg Jellinek σε :

α) *Ατομικά ή αρνητικά ή αμυντικά δικαιώματα (status negativus)*: Ο πολίτης αξιώνει από το κράτος να μην επεμβαίνει , αλλά να του α~νει ελεύθερο χώρο ατομικής δράσης , έτσι ώστε να διαμορφώνει τη ζωή του ως άτομο και ως μέλος της κοινωνίας. (π. χ. θρησκευτική ελευθερία, δικαίωμα εργασίας, άσυλο κατοικίας και άλλα).

β) *Κοινωνικά ή θετικά δικαιώματα (status positivus)*: ο πολίτης δεν αμύνεται έναντι του κράτους και δεν αξιώνει από αυτό να μην επεμβαίνει , αλλά αξιώνει από το κράτος να επεμβαίνει και να του παρέχει ορισμένα βιοτικά αγαθά με κριτήριο την κοινωνική δικαιοσύνη. (π.χ. δικαίωμα παιδείας, εργασίας, προστασία της υγείας και άλλα) .

Τα κοινωνικά δικαιώματα στοιχειοθετούν την έννοια του κοινωνικού κράτους , δηλαδή του κράτους που παρέχει στους πολίτες του τα βασικά βιοτικά αγαθά με βάση την κοινωνική δικαιοσύνη.

γ) *Ενεργητικά δικαιώματα (status actinus)* : σ' αυτά ανήκουν όλα τα δικαιώματα που κατοχυρώνουν τη συμμετοχή του πολίτη στην άσκηση δημόσιας εξουσίας (π. χ. δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι και άλλα), αλλά και τα δικαιώματα που εξασφαλίζουν τη συμμετοχή στην πολιτική ζωή και τον επηρεασμό της κοινής γνώμης , π. χ. ελευθερία γνώμης, τύπου και άλλα).

2.1.3. Σύντομη κριτική της κλασικής τριχοτόμησης των δικαιωμάτων²

Είναι σαφές ότι υπάρχει στενή αλληλεξάρτηση ανάμεσα στις τρεις παραπάνω κατηγορίες. Είναι αναγκαίο να επισημανθεί, ωστόσο , ότι η κλασική αυτή τριμερής διάκριση κατηγορείται ως σχηματική και ανεπαρκής. Η προστατευτική λειτουργία των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι σύνθετη και στοιχειοθετεί το status mixtus .Από ομόφωνη κριτική προκύπτει ότι , παρά την καθιέρωση και την αιρύτατη διάδοση των παραπάνω όρων , η χρήση τους δεν είναι επιστημονικά συνεπής. Δε θα αποτελούσε, όμως, ορθή επιστημονικά στάση , η εμμονή σε ατελέσφορες κριτικές και μομφές της κλασικής μορφής διάκρισης των συνταγματικών δικαιωμάτων .Απαραίτητο είναι για την ενίσχυση της επιχειρηματολογίας προς αυτήν την κατεύθυνση είναι η πρόταση για αντικατάσταση της παραπάνω διάκρισης με κάποια άλλη που να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες επιταγές. Ως τέτοια έχει προταθεί η διάκριση σε αμυντικά , προστατευτικά και διεκδικητικά / εξασφαλιστικά δικαιώματα, όπως επίσης και η χρήσιμη από άποψη κατάταξης διάκριση σε πολιτικά , κοινωνικά και οικονομικά συνταγματικά δικαιώματα.

¹ βλ. Δαγτόγλου Π.Δ. « Συνταγματικό Δίκαιο», Τόμος Α " Εκδ Σάκκουλα , σελ 53 κ.ε

² Δημητρόπουλος Ανδρέας, « Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», σελ. 874

2.2. Τα κοινωνικά δικαιώματα

2.2.1. Το Πρότυπο του κοινωνικού ανθρώπου¹

Το ελληνικό σύνταγμα κατοχυρώνει το συνταγματικό πρότυπο του κοινωνικού και όχι του μεμονωμένου ανθρώπου. Η μορφή του κράτους και το συνταγματικό πρότυπο του ανθρώπου συνδέονται άρρηκτα. Το μεμονωμένο άτομο της ατομιστικής έννομης τάξης δεν μπορεί να έχει θέση στο πλαίσιο του σύγχρονου ανθρωπιστικού δικαίου. Βασικές συνταγματικές διατάξεις που θεμελιώνουν το πρότυπο αυτό του κοινωνικού ανθρώπου είναι τα άρθρα 2 παρ. 1, 5 παρ.1, 25 και 106 του Συντάγματος. Είναι ρητά διατυπωμένο ότι παρέχονται τα θεμελιώδη δικαιώματα στον άνθρωπο όχι μόνο ως άτομο, αλλά και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου (αρ.25 παρ. 1) και η αναγνώριση και η προστασία τους αποβλέπει στην πραγματοποίηση της κοινωνικής προόδου (αρ.25 παρ. 2) απαγορευμένης της καταχρηστικής άσκησης των δικαιωμάτων (αρ. 25 παρ. 3). Απαιτείται να γίνει κατανοητό ότι η ανθρωπιστική αρχή, όπως αυτή καθιερώνεται στο Σύνταγμα δεν σημαίνει σε καμιά περίπτωση εξαφάνιση του προσωπικού στοιχείου υπέρ του κοινωνικού ούτε το αντίθετο. ντίθετα προβάλλεται έντονα η έννοια του συγκερασμού τους.

2.2.2. Έννοια κοινωνικών δικαιωμάτων (κατά την παλαιά και τη νεότερη αντίληψη)²

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, έχει επικρατήσει να νοούνται με τον όρο «κοινωνικά δικαιώματα» (droits sociaux, Sozialrechte) τα θεμελιώδη εκείνα δικαιώματα που περιέχουν θετική αξίωση «παροχής», διεκδικητική δηλαδή προς το κράτος αξίωση. Έτσι, μετά την αναγωγή της προστασίας της ανθρώπινης αξίας σε πρωταρχική υποχρέωση του κράτους, όλα κατά κανόνα τα θεμελιώδη δικαιώματα περιέχουν αμυντικές κατά του κράτους, όπως επίσης προστατευτικές και διεκδικητικές προς το κράτος αξιώσεις.

Είναι ορθότερο ο όρος « κοινωνικό δικαίωμα» να έχει ευρύτερες διαστάσεις, που δεν προσδιορίζονται από τη μορφή της αξίωσης, αλλά από τη λειτουργική έννοια και την ένταση του δικαιώματος. Ενώ τα συνταγματικά δικαιώματα της ατομιστικής έννομης τάξης ήταν δικαιώματα « ατομικά -ατομιστικά», τα δικαιώματα της σύγχρονης έννομης τάξεως είναι δικαιώματα « κοινωνικά». Δεν είναι δικαιώματα του μεμονωμένου ατόμου, αλλά δικαιώματα του κοινωνικού ανθρώπου, που προσδιορίζονται από το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας.

2.2.3 Τα εργασιακά δικαιώματα

2.2.3.1. Εννοιολογική διερεύνηση της εργασίας ως αναγκαίος σταθμός για τη μελέτη των εργασιακών δικαιωμάτων

2.2.3.2. Η εργασία ως νομική έννοια³

Πριν διευκρινιστούν οι όροι του δικαιώματος της εργασίας και των άλλων συναφών μ, αυτή δικαιωμάτων θα ήταν σκόπιμο να γίνουν κάποιες διευκρινιστικές παρατηρήσεις αναφορικά με τις έννοιες της εργασίας και του επαγγέλματος. Μ' αυτόν τον τρόπο γίνεται κατανοητός ο εννοιολογικός δεσμός που συνδέει την εργασία -ως θεμέλιο για την εννοιολογική διερεύνηση -με τον άνθρωπο και με την κοινωνία.

¹ Δημητρόπουλος Ανδρέας, « Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα», Εκδ. Σάκκουλα 1998, σελ. 158 κε

² Δημητρόπουλος Ανδρέας, « Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξεως», Εκδ. Σάκκουλα 1981, σελ. 114-115.

³ Καρακατσάνης Αλεξ και Γαρδικας Στ., « Ατομικό Εργατικό Δίκαιο», Εκδ. Σάκκουλα 1995, σελ. 42-43 και Μουδόπουλος Σταύρος, « Το δικαίωμα Εργασίας στο α 22 παρ. 1 του Συντάγματος», « Σύνταγμα και Εργασιακές Σχέσεις», ΕΕΔ/1987, σελ. 113 κ.ε

Εργασία, λοιπόν, είναι κάθε απασχόληση του ανθρώπου, κάθε μορφή δραστηριότητας με κάποιο σκοπό. Νομικά σκοπός της εργασίας μπορεί να είναι οποιαδήποτε, αρκεί να είναι θεμιτός, δηλαδή όχι παράνομος ή ανήθικος. Το είδος της εργασίας είναι αδιάφορο, μπορεί να έχει οποιαδήποτε μορφή. Ακόμη και η ακινησία (λ.χ. η απασχόληση μοντέλου) ή ο ύπνος (λ.χ. φύλακας που κοιμάται στο εργοστάσιο) αποτελούν εργασία με τη νομική έννοια. Επίσης, η ετοιμότητα για παροχή εργασίας, η δέσμευση δηλαδή του χρόνου του εργαζόμενου χωρίς εγγήγορη των πνευματικών ή σωματικών δυνάμεων του, μπορεί να είναι αντικείμενο σχέσεως εργασίας, οπότε νομικά εξομοιώνεται με την εργασία να σημειωθεί ότι η εργασία είναι αντικείμενο, της εργασιακής σχέσεως ως ενεργείας ορισμένης μορφής ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα της, γι' αυτό και μετρίεται κυρίως με το χρόνο.

Από τις διακρίσεις της εργασίας ιδιαίτερα σημαντική είναι η διάκρισή της σε εξαρτημένη και ανεξάρτητη από άποψη συνταγματικού δικαίου. Ωστόσο, η διάγνωση αν σε μια σχέση εργασίας η παρεχόμενη εργασία είναι εξαρτημένη ή όχι, δεν είναι πάντα ευχερής. Γενικά, όμως, αποδεκτά είναι ότι χαρακτηριστικό της εξαρτημένης εργασίας είναι η οικονομική εξάρτηση, το γεγονός ότι κατά κανόνα ο εργαζόμενος εξαρτάται οικονομικά από τον εργοδότη, αφού διαβιώνει από το αντάλλαγμα της παροχής εργασίας του. Πάντως κατά πάγια νομολογία σχέση εξαρτημένης εργασίας υπάρχει, όταν ο εργοδότης έχει το δικαίωμα της διευθύνσεως και εποπτείας της εργασίας και καθορίζει το χρόνο, τόπο, τρόπο και τις λοιπές συνθήκες της παροχής της, ο δε εργαζόμενος είναι υποχρεωμένος να συμμορφώνεται.¹

2.3.1.2 Η εργασία σε συνάρτηση με τον άνθρωπο και την κοινωνία

Η εργασία δε διαδραματίζει απλά και μόνο ρόλο οικονομικού μεγέθους ή παραγωγικού συντελεστή. Αποτελεί μια κατηγορία κοινωνικής πράξης που διαποτίζει ολόκληρο το ανθρώπινο «είναι» και εκφράζει την ιδιαιτερότητά του. Ο άνθρωπος και εργασία συνθέτουν μια διαλεκτική ενότητα, συγκροτούν την κινητήρια δύναμη δημιουργίας προόδου και μετασχηματισμού της φύσης και της κοινωνίας. Τούτο σημαίνει ότι ο άνθρωπος αναπαράγεται, αναπτύσσεται και πραγματώνεται σαν προσωπικότητα, προικισμένη με ικανότητα διαμόρφωσης του βιοτικού χώρου και του κοινωνικού περιβάλλοντος μέσω της εργασίας. Γι' αυτό η νομική προστασία της εργασίας σημαίνει πρωταρχικά και έσχατα προστασία της ανθρώπινης αξίας και προσωπικότητας του μισθωτού.²

2.3.1.3. Η εργασία κατά το Σύνταγμα

Κατά συνταγματική ερμηνεία ο όρος εργασία σημαίνει την αμειβόμενη ή κερδοσκοπική απασχόληση. Δεν καλύπτει την εθελοντική εργασία, που προστατεύεται από το γενικό δικαίωμα του άρθρου 5 παρ. 1. Ως εργασία θεωρείται και η ευκαιριακή, η έμμεσα επικερδής, καθώς και η εκπαιδευτική. Το άρθρο 22 καλύπτει κάθε εργαζόμενο,

¹ βλ. ΑΠ 1705/1987, ΕΕΔ 48/1989, σελ. 163 και ΑΠ 278/1989, ΕΕΔ 49/1990, σελ. 89 και ΑΠ 109/1990, ΕΕΔ 50/1991, σελ. 265 και ΑΠ 668/1991, ΕΕΔ 52/1993, σελ. 646

² Τραυλός -Τζανετάτος, « Συμμετοχή των μισθωτών στις επιχειρήσεις και σύνταγμα», Δίκαιο και Πολιτική, Ανάπτυξη από το τεύχος 3/1982, σελ. 118-120 και Δημητρόπουλος Ανδρέας, « Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», σελ. 118-120, σελ. 1124-1125

δηλαδή και τον ελεύθερο επαγγελματία και το μισθωτό, αλλά και τον εργοδότη .Αντίθετα στο εδάφιο β' της παρ. 1 το δικαίωμα ίσης αμοιβής αφορά μόνο τον εργαζόμενο με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας. Το ίδιο ισχύει και για την παρ. 2 του άρθρου 22 , τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας που αφορούν μόνο τους με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας εργαζόμενους.¹

2.3.2.1. Γενικές Παρατηρήσεις (ελευθερία εργασίας)

2.2.2. Το δικαίωμα εργασίας

Το άρθρο 22 του Συντάγματος αναμειγνύει ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Στο ίδιο άρθρο κατοχυρώνεται τόσο το ατομικό δικαίωμα της εργασίας ως ελευθερία εργασίας, όσο και η αξίωση προς την πολιτεία για δημιουργία συνθηκών απασχόλησης που είναι το κοινωνικό δικαίωμα εργασίας.

Ειδικότερα, περιεχόμενο της ελευθερίας εργασίας αποτελεί η ελευθερία επιλογής και αλλαγής εργασίας, η ελευθερία απείσεως επαγγέλματος και επαγγελματικής εκπαίδευσης , η ελευθερία μη εργασίας και το δικαίωμα της ισότητας της αμοιβής. Φορείς αυτής της ελευθερίας είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα , ωστόσο για λόγους προστασίας μπορεί να αποκλεισθούν οι ανήλικοι που δε συμπλήρωσαν το 150 έτος ηλικίας , καθώς και τα ηλικιωμένα άτομα .Επιπρόσθετα και τα νομικά πρόσωπα μπορούν να επικαλεστούν την σχετική ελευθερία.

Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά ρητή συνταγματική διάταξη (άρθρο 22, παρ .4) απαγορεύεται η αναγκαστική εργασία με δύο εξαιρέσεις : υπό έκτακτες συνθήκες (πόλεμος, επιστράτευση, αντιμετώπιση των αναγκών αμυνας της χώρας, επείγουσα κοινωνική ανάγκη) και για την ικανοποίηση τοπικών αναγκών .²

2.3.2.2. Το δικαίωμα της εργασίας ως αξίωση εργασίας

Το σύνταγμα άρθρο 22 θεσπίζει υποχρέωση του κράτους να μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών , την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου που ανήκει είτε στον αγροτικό είτε στον αστικό πληθυσμό .Το Κράτος οφείλει να ακολουθεί πολιτική πλήρους απασχόλησης των πολιτών της. Το συγκεκριμένο άρθρο αποτελεί το γενικό συνταγματικό θεμέλιο του κοινωνικού κράτους της χώρας και κατοχυρώνει ένα κατεξοχήν κοινωνικό δικαίωμα. Αυτή η διάταξη είναι απλώς κατευθυντήρια αλλά είναι νομική υποχρέωση και συνάμα κανόνας δικαίου και πιο συγκεκριμένα ερμηνευτικός κανόνας δικαίου.³

¹ Καρακατσάνης Αλ. « Το Σύνταγμα και το εργατικό δίκαιο», Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 31 επ, και Δαγτόγλου Π.Δ. « Συνταγματικό Δίκαιο -Ατομικά Δικαιώματα> , τόμος Β', Εκδόσεις Σάκκουλα , σελ. 805 κε.

² Μάνεσης Α. , « Συνταγματικά δικαιώματα -Ατομικές Ελευθερίες», Εκδ. Σάκκουλα , σελ. 164 , Μουδόπουλος Στ. , « Το δικαίωμα εργασίας στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος9> , Εισηγήσεις -Παρεμβάσεις από το Γ' Πανελλήνιο Συνέδριο της ΕΔΕΚΑ, ΕΕΔ/1987 σελ. 113 κε και Δαγτόγλου Π.Δ. « Συνταγματικό Δίκαιο» οπ., σελ. 819 κε.

³ Διεθνές Σεμινάριο -Πάντειος 12/13/14.11.1982, « Εργατική συμμετοχή - Κοινωνικοποίηση - Αυτοδιαχείριση , Εκδ. ΓΕΝΟΠ -ΔΕΗ , σελ. 192.

Κατά συνέπεια , το κοινωνικό δικαίωμα εργασίας του άρθρου 22 (παρ. 1) αναφέρεται στο περιεχόμενο των όρων της εργασιακής σχέσης .Σημαίνει ότι το κράτος έχει υποχρέωση να προβαίνει στις κατάλληλες εκείνες ενέργειες ,ώστε να δημιουργηθούν συνθήκες απασχόλησης όλων των πολιτών .Το Κράτος δεν μπορεί να υποχρεωθεί να ενεργήσει προς κάποια κατεύθυνση .¹

2.3.3. Άλλα βασικά εργασιακά δικαιώματα

2.3.3.1. Το δικαίωμα της συλλογικής αυτονομίας (άρθρο 22 παρ.2)

Είναι νομική ικανότητα των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργοδοτών και εργαζομένων να καθορίζουν τους όρους εργασίας και τα μεταξύ τους δικαιώματα και υποχρεώσεις συνάπτοντας συμφωνίες που έχουν πέρα από το συμβατικό τους μέρος και χαρακτήρα δικαίου, αφού δεσμεύουν και τρίτους. Είναι αυτονόητο ότι ο νομοθέτης δεν μπορεί να ρυθμίσει τα θέματα κατά τρόπο εξαντλητικό , αλλά έχει υποχρέωση να αφήσει ελεύθερο πεδίο να ρυθμιστεί από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας.² Σε περίπτωση αποτυχίας των διαπραγματεύσεων , το σύνταγμα προβλέπει τη συμπλήρωση των ρυθμίσεων από τη διαιτησία.

2.3.3.2. Η συνδικαλιστική ελευθερία

Το σύνταγμα στο άρθρο 23 παρ. 1 κατοχυρώνει όχι μόνο την υποχρέωση του κράτους αλλά και την αντίστοιχη ελευθερία και τα συναφή δικαιώματα του πολίτη .Το δικαίωμα αναπτύσσει άμεση τριτενέργεια. Είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι το άρθρο 23 αποτελεί εξειδίκευση του άρθρου 25 παρ. 1 και κατοχυρώνει το ατομικό δικαίωμα , το συλλογικό και τη θεσμική εγγύηση .Φορείς του είναι τόσο οι εργαζόμενοι, με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, όσο και οι εργοδότες, ενώ μπορούν να το επικαλεστούν και τα σωματεία των ανεξάρτητων επαγγελματιών και αγροτικών ενώσεων .³

Το περιεχόμενο της συνδικαλιστικής ελευθερίας ως ατομικό δικαίωμα περιλαμβάνει την ελευθερία των εργαζομένων και των εργοδοτών να ιδρύσουν και να προσχωρούν σε κάθε είδους συνδικαλιστικές οργανώσεις. Παράλληλα κατοχυρώνεται και η αρνητική μορφή του δικαιώματος , δηλαδή το δικαίωμα του εργαζόμενου να μην προσχωρεί σε καμιά οργάνωση .Η συνδικαλιστική ελευθερία ως συλλογικό δικαίωμα εμπεριέχει το δικαίωμα υποστάσεως της οργάνωσης, ώστε να μην μπορεί να

¹ Δημητρόπουλος Ανδρέας , « Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», σελ. 1127 και «Σύνταγμα και Εργασιακές Σχέσεις», ΕΕΔ/1987, σελ. 128 κε και Δαγτόγλου Π.Δ. ΟΠ, σελ. 832 κε

² Μουδόπουλος Σταύρος « Η συνταγματική προστασία του δικαιώματος για διαπραγματεύσεις », Δίκαιο και Πολιτική , σελ. 271 κε. και βλ. Λεβέντη Γεωργίου , «Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο» , σελ. 324 κε και Καρδαράς Αθ., « Η ρύθμιση των όρων εργασίας στο επίπεδο της εκμεταλλεύσεως» , σελ. 489 κ.ε.

³ Τραυλός -Τζανετάτος, « Συμμετοχή των μισθωτών στις επιχειρήσεις και Σύνταγμα», Εισδ. Σάιτσιουλα , σελ. 11 επ. και του ίδιου , « Εργατικό δίκαιο και βιομηχανική ισοωνία», Εκδ.Σάκκουλα, σελ. 132 κε και Καρακατσάνης Αλ., « Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο», Εκδ. Σάκκουλα , σελ. 33 κε.

καταργηθεί ή να μετατραπεί σε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Επίσης εδώ εντάσσεται και το δικαίωμα οργανωτικής αυτονομίας , συνενώσεως και δράσεως¹. Τέλος αναφορικά για τη συνδικαλιστική ελευθερία ως θεσμική εγγύηση , πρόκειται για την κατοχύρωση του συνδικαλισμού ως θεσμού του κράτους που συμβάλει στην προστασία των οικονομικών ασθενών τάξεων και στη διατήρηση ή αποκατάσταση της κοινωνικής ειρήνης. Η θεσμική εγγύηση του συνδικαλισμού δεν περιορίζεται μόνο στην προστασία της συλλογικής αυτονομίας αλλά αφορά και την απαίτηση του κράτους για δημοκρατική οργάνωση των συνδικαλιστικών οργανώσεων .²

2.3.3.3. Το δικαίωμα απεργίας

Άλλο θεμελιώδες δικαίωμα εργασιακό που αποτελεί όπλο ιδιαίτερα στα χέρια των εργαζομένων είναι το δικαίωμα απεργίας. Η έννοια της απεργίας περιλαμβάνει κάθε συλλογική άρνηση των εργαζομένων να παράσχουν τη συμβατικώς οφειλόμενη προς τον εργοδότη εργασία. Το δικαίωμα της απεργίας είναι συλλογικό αλλά και ατομικό. Πρέπει να τονισθεί ότι ορίζεται ρητά στο συνταγματικό κείμενο ότι αυτό το δικαίωμα ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις , των οποίων σκοπός είναι η προστασία και η παραγωγή των οικονομικών και εργασιακών εν γένει συμφερόντων των εργαζομένων.³

2.3.3.4 Το δικαίωμα για υγιεινές και ασφαλείς συνθήκες εργασίας

Οι εργαζόμενοι δικαιούνται να αξιώνουν έναντι του κράτους και των εργοδοτών να δουλεύουν κάτω από συνθήκες που διασφαλίζουν την υγεία, τη σωματική ακεραιότητα και τη ζωή τους . Γι ' αυτό το κράτος είναι υποχρεωμένο να διαθέτει όλους τους μηχανισμούς που είναι αναγκαίοι για την καθιέρωση τέτοιων συνθηκών ή να επιβάλλει αυτές τις συνθήκες με ιδιαίτερα θεσμικά μέτρα .⁴ Ταύτα προκύπτουν από τις διατάξεις των άρθρων 22 παρ. 1 και 5 παρ. που θεμελιώνει το γενικό δικαίωμα για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας.

2.3.3.5 Το δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης

Με το άρθρο 22 παρ .4 του Συντάγματος η κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων έγινε αντικείμενο της κρατικής μέριμνας .Αυτό σημαίνει ότι η πολιτεία έχει

¹ Κουκιάδης Ιωάννης Δ. « Εργατικό Δίκαιο- Συλλογικές Εργασιακές Σχέσεις , Τόμος 1», Εισδ. Σάκκουλα , σελ. 3 και 43 επ.

² 2S Δαγτόγλου Π.Δ, « Συνταγματικό Δίκαιο -Ατομικά Δικαιώματα», Τόμος Β', Εκδ. Σάκκουλα , σελ. 852-853 και βλ. Δημητρόπουλος Ανδρέας , « Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξεως» , Εισδ. Σάκκουλα , σελ. 138

³ Κραβαρίτου Γιώτα, « Εισαγωγή στη ρύθμιση των συνθηκών εργασίας», Εκδ. Σάκκουλα , σελ. 42 και Δαγτόγλου Π.Δ. , σελ. 874 κε και Δημητρόπουλος Α.Γ. , « Παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου», σελ. 1143-1145

⁴ Διεθνές Σεμινάριο -Πάντειος 12-14/11/1982, « Εργατική Συμμετοχή -Κοινωνικοποίηση - Αυτοδιαχείριση», Εκδ. ΓΕΝΟΠ -ΔΕΗ , σελ 193 και Μουδόπουλος Σταύρος , « Η συνταγματική προστασία του δικαιώματος για διαπραγματεύσεις», σελ. 290 κε.

καθήκον να διαμορφώσει και να εγγυηθεί κατάλληλους όρους για την υλοποίηση του θεσμού των κοινωνικών ασφαλίσεων. Έτσι, οργανώνει ασφαλιστικούς φορείς και ρυθμίζει τις βασικές προϋποθέσεις και τις αρχές λειτουργίας τους. Ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί ούτε να καταργήσει ούτε να παρεμποδίσει την κάλυψη ορισμένων κινδύνων ή προσώπων. Κατά συνέπεια, η παραπάνω διάταξη θεσπίζει ένα κοινωνικό δικαίωμα. Αξιοσημείωτο είναι ότι στη διαμόρφωση των κοινωνικών ασφαλίσεων συμβάλλουν αναμφισβήτητα και οι γενικότερες συνταγματικές διατάξεις όπως το άρθρο 2 παρ. 1 και το άρθρο 5 παρ. 1.¹

2.4. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Η παρουσίαση των συνταγματικών διατάξεων για τα κοινωνικά δικαιώματα και η ιδιαίτερη αναφορά στα εργασιακά δικαιώματα δε φανερώνει ίσως την έκταση και τη σημασία τους στο βαθμό που τους αρμόζει για την ανάπτυξη και την ανέλιξη του ανθρώπου τόσο ως άτομο όσο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου. Καταδεικνύει όμως περίτρανα τη σημασία τους καθώς και τον κατά πολύ ανεκμετάλλευτο πλούτο των συνταγματικών διατάξεων. Επιπρόσθετα, αξίζει να επισημανθεί το άρθρο 25 παρ. 1 που κλείνει το κεφάλαιο που είναι αφιερωμένο στο συνταγμα για τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα ορίζοντας ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους, του οποίου τα όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιση άσκησή τους.

Κατά την κρατούσα ερμηνεία, τα κοινωνικά δικαιώματα και ειδικότερα τα εργασιακά δικαιώματα που είναι συνταγματικά κατοχυρωμένα προστατεύονται κατά πάσης προσβολής και κατά παντός. Προστατεύονται αφενός έναντι του κράτους και των οργάνων του και αφετέρου έναντι των τρίτων. Και τούτο, διότι δεν εκτίθεται μόνο στις καταχρήσεις της κρατικής εξουσίας, αλλά και σ' εκείνες της μεγάλης οικονομικής και κοινωνικής δύναμης του ιδιωτικού τομέα.

Ενότητα 3: Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΣ

3.1. Εννοιολογικό περιεχόμενο διεθνούς προστασίας²

Με τον όρο «διεθνής προστασία» νοούμε, πρώτον, ότι υπάρχουν διεθνείς κανόνες οι οποίοι προνοούν για την αναγνώριση συγκεκριμένων δικαιωμάτων και ελευθεριών και δεύτερον, ότι ενδεχομένως λειτουργούν διεθνείς **μηχανισμοί** ελέγχου είτε από όργανα διεθνών οργανισμών είτε από δ1εθνή όργανα που δεν υπάγονται απευθείας σε διεθνείς οργανισμούς, αλλά αποτελούν αυτοτελείς μηχανισμούς συνδεδεμένους με τα συμβατικά εκείνα κείμενα που κατοχυρώνουν ουσιαστικά δικαιώματα. Το σπουδαίο επίτευγμα των τελευταίων δεκαετιών είναι ότι οι περισσότερες από αυτές τις διαδικασίες δύνανται να κινητοποιούνται και από τα άτομα (ατομική προσφυγή).

Η ύπαρξη διεθνούς προστασίας δε σημαίνει απαραίτητα ότι αυτή είναι αυτοτελής και πλήρης, αφού οι δ1εθνείς κανόνες εντάσσονται σύμφωνα με τις

¹ Κρεμαλή Κ.Δ., « Δίκαιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων », Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 38-40.

² Ρούκουνας Εμ., « Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων », σελ. 9-10.

συνταγματικές προβλέψεις στο εσωτερικό δίκαιο, στο επίπεδο αυτό απαιτείται η συνδρομή των κρατικών οργάνων για την εφαρμογή τους. Κατά συνέπεια, η προστασία είναι κατά κύρω λόγο εθνική, έστω κι αν βασίζεται σε διεθνή κανόνα, αφού αυτός ο κανόνας αποκτά σε κάθε χώρα χωριστή λειτουργικότητα χάρη στα κρατικά όργανα. Τα διεθνή δε όργανα παρεμβαίνουν πάντοτε διορθωτικά και μόνο αφού διαπιστωθεί εσφαλμένη εφαρμογή συγκεκριμένων κανόνων, απροθυμία ή ανικανότητα των οργάνων του κράτους. Από την πλευρά των οργάνων και όχι των κανόνων, η διεθνής προστασία είναι επικουρική.

3.2. Διεθνή κείμενα για την προστασία των διεθνών και εργασιακών δικαιωμάτων

3.2.1 Διεθνείς συμβάσεις εργασίας

3.2.1.1 Γενικά Στοιχεία

Οι διεθνείς συμβάσεις, που υιοθετούνται από τη Διεθνή Διάσκεψη των Αντιπροσώπων των Κρατών -Μελών της « Διεθνούς Οργανώσεως Εργασίας» (Δ.Ο.Ε.) αποτελούν ένα ιδιόρρυθμο είδος διεθνών συνθηκών. Από την εποχή της ιδρύσεώς της, το 1919, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας -ίσως ο πιο σοβαρός και επιτυχής διεθνής οργανισμός -έχει υιοθετήσει 175 διεθνείς συμβάσεις που ρυθμίζουν τις εργασιακές σχέσεις. Η προσπάθεια της οργανώσεως είναι η ανοδική προστασία των εργαζομένων μέσα από ένα σύστημα συμβατικών δεσμεύσεων που διατυπώνονται και ελέγχονται διεθνώς.¹

Από τις διεθνείς συμβάσεις εργασίας η Ελλάδα έχει επικυρώσει 65, οι οποίες κατά το άρθρο 28 παρ. 1 του συντάγματος έχουν υπερνομοθετική ισχύ. Το περιεχόμενο των διεθνών συμβάσεων εργασίας θεωρείται ως το κατώτατο όριο προστασίας των εργαζομένων και επομένως ευνοϊκότερες γι' αυτούς δε θίγονται.²

3.2.1.2. Θεμελιώδεις διεθνείς συμβάσεις εργασίας

Από τις διεθνείς συμβάσεις εργασίας που επικύρωσε η Ελλάδα και αποτελούν πλέον εσωτερικό ελληνικό δίκαιο άμεσης εφαρμογής σημειώνουμε ενδεικτικά την 1η για την οχτάωρη εργασία (ν.2269/1920), την 3η για την απασχόληση των γυναικών πριν και μετά τον τοκετό (ν. 2274/1920), την 4η για την εβδομαδιαία ανάπαυση στην βιομηχανία (ν. 2990/1922), τη 17η για την επανόρθωση ατυχημάτων εργασίας (ν. 2078/1952), την 52η για την κανονική άδεια με αποδοχές (ν. 2081/1952), την 87η για τη συνδικαλιστική ελευθερία(ν.δ. 4204/1961), την 98η για το δικαίωμα οργανώσεως και συλλογικής διαπραγματεύσεως (ν.δ. 4205/1961), την 100ή για την ισότητα της αμοιβής ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες για εργασία ίσης αξίας (ν. 46/1975), την 138η για το κατώτατο όριο ηλικίας εισόδου στην απασχόληση (ν. 1182/1981), την 156η για τους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις (ν. 1576/1985), την 159 η για την επαγγελματική επαναπροσαρμογή και απασχόληση μειονεκτούντων προσώπων (ν. 1556/1985).³

¹ Κουκούλη -Σπηλιωτοπούλου Σ., « Οι Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας στην ελληνική έννομη τάξη», σελ. 19-20 και Ρούκουνας Εμ., « διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», σελ. 275.

² Λεβέντη Γ., «Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο», σελ. 76 κε.

³ Καρακατσάνης Αλ. Και Γαρδίκας Στ., « Ατομικό Εργατικό Δίκαιο», σελ. 89 και βλ. Μουδόπουλος Στ., « Κανόνες προστασίας των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων», σελ. 179 κε.

Οι ισχύουσες διεθνείς συμβάσεις εργασίας καλύπτουν ευρύτατο φάσμα προστασίας των εργασιακών σχέσεων .Κατωτέρω παρουσιάζονται ορισμένες από εκείνες τις συμβάσεις που δίδουν συχνότερα αφορμή σε διαμάχες. ¹Αξίζει να επισημανθεί ότι στο πλαίσιο της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας δεν υπάρχει ειδική σύμβαση για το δικαίωμα στην απεργία. Το δικαίωμα αυτό προκύπτει έμμεσα από την θεσπισμένη στο καταστατικό ρήτρα² , κατά την οποία η απαγόρευση της απεργίας είναι επιτρεπτή μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις για ορισμένους κλάδους απασχόλησης , όπως ο δημόσιος τομέας.

Α/ Δ.Σ.Ε. 87/1948: Συνδικαλιστική ελευθερία και προστασία δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι

Η σύμβαση αυτή εξασφαλίζει το δικαίωμα συγκροτήσεως συνδικαλιστικών οργανώσεων της προτιμήσεως των εργαζομένων χωρίς προηγούμενη έγκριση των αρχών .Καλύπτει τους απασχολούμενους στη γεωργία , τη βιομηχανία , τις υπηρεσίες περιλαμβανομένων των δημοσίων υπαλλήλων , με εξαίρεση τα μέλη των Ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας. Εγγυάται το δικαίωμα των συνδικαλιστικών οργανώσεων να επεξεργάζονται ελεύθερα το καταστατικό τους και να εκλέγουν τους αντιπροσώπους τους , να οργανώνουν τη διαχείριση των σωματείων , να καταστρώνουν προγράμματα δράσεως και να συγκροτούνται σε ομοσπονδίες και συνομοσπονδίες .Απαγορεύει την αναστολή λειτουργίας και τη διάλυση των επαγγελματικών σωματείων με διοικητικά μέτρα .³

ΒΙ Δ.Σ.Ε. 98/1949 και 154/1981 : Δικαίωμα στην οργάνωση της συλλογικής διαπραγματεύσεως

Αφορά κυρίως στις σχέσεις εργαζόμενων με την εργοδοσία. Απαγορεύει τις διακρίσεις στον τομέα της απασχόλησης , δεν επιτρέπει τη δημιουργία καταστάσεων όπου ο εργαζόμενος έρχεται αντιμέτωπος με το δίλημμα να χάσει την εργασία του , αν συνδικαλίζεται .Απαγορεύει τα μέτρα που υποχρεώνουν τον εργαζόμενο να μη μετέχει σε συνδικαλιστική οργάνωση ή να παύσει τη συνδικαλιστική δράση για να συνεχίσει να εργάζεται. Απαγορεύει τη συμμετοχή των εργοδοτών στη σύσταση και τη χρηματοδότηση σωματείων των εργαζομένων (άρθρο 8)⁴.

Η σύμβαση υποχρεώνει τις Κυβερνήσεις να κατοχυρώσουν στην εθνική νομοθεσία το θεσμό της συλλογικής διαπραγματεύσεως (άρθρο 3). Στο σημείο αυτό δημιουργείται συχνά πρόβλημα από τις παρεμβάσεις της πολιτείας που αποβλέπουν

¹ Ρούκουνας Εμ., οπ , σελ. 277

² Valticos N and Potobsky, " Διεθνές Εργατικό Δίκαιο» ,μετάφραση , σελ. 30

³ Ντάσιος Λέων, « Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο , Τόμος Β/Ι Συνδικαλιστικές Οργανώσεις», σελ. 560 και Μουδόπουλος Στ. ,οπ , σελ. 179

⁴ Μουδόπουλος Στ., οπ. σελ. 183

στην εξασφάλιση ώστε κατά τη συλλογική διαπραγμάτευση να μη ανατρέπεται η οικονομική πολιτική. Τα αρμόδια όργανα της ΔΟΕ έχουν κρίνει αυτές τις παρεμβάσεις καταρχήν ασυμβίβαστες προς τη Σύμβαση. Τα όργανα της ΔΟΕ θεωρούν ότι οι περωρισμοί στην ελεύθερη διαπραγμάτευση πρέπει να αποτελούν την εξαίρεση, να είναι χρονικά περωρισμένοι και να καλύπτουν το αυστηρώς απαραίτητο για την προστασία της εθνικής οικονομίας.¹

ΓΙ Δ.Σ.Ε. 122/1964 : Πολιτική της απασχόλησης

Η Σύμβαση αυτή θέτει τους στόχους της κρατικής πολιτικής της απασχόλησης. Η πολιτική που αποβλέπει στην καταπολέμηση της ανεργίας πρέπει να βασίζεται στην πλήρη απασχόληση, την παραγωγική εργασία, την ελεύθερη επιλογή εργασίας. Το κράτος εξασφαλίζει την επαγγελματική εκπαίδευση χωρίς διακρίσεις φυλής, φύλου, θρησκείας, πολιτικών πεποιθήσεων ή κοινωνικής προελεύσεως (άρθρο 1). Προβλέπεται ρητά (άρθρο 3) ότι στη διαμόρφωση της πολιτικής της απασχόλησης οι κυβερνήσεις λαμβάνουν υπόψη τις γνώμες των εκπροσώπων των εργοδοτών και των εργαζομένων.²

3.2.2 Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών

Υπογράφηκε το 1945 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον α.ν. 585/1945. Το άρθρο 55 εδ. α' ενθαρρύνει τα κράτη -μέλη να υποβοηθήσουν την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών και εξασφαλίσουν εργασία σε όλους. Οι στόχοι του άρθρου αυτού επαναλαμβάνονται στην απόφαση της 33ης Διεθνούς Διάσκεψης Εργασίας (1950), η οποία τον ίδιο χρόνο υιοθετήθηκε από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών.³

3.2.3. Οικουμενική διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου⁴

Ψηφίστηκε από τη γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών (10.2.1948) και αποτελεί συνέχεια του Χάρτη. Στα άρθρα 23 και 24 γίνεται ειδική αναφορά για τα δικαιώματα των εργαζομένων και συγκεκριμένα για το δικαίωμα εργασίας, το δικαίωμα προστασίας από την ανεργία, για δίκαιους όρους εργασίας : για το δικαίωμα ίσης αμοιβής για ίση εργασία, για το δικαίωμα ιδρύσεως συνδικαλιστικών οργανώσεων και συμμετοχής σε αυτές για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους (άρθρο 23), καθώς και για άλλα δικαιώματα σχετικά με την ανάπαυση και τη χορήγηση αδειών (άρθρο 24).

¹ Κουκιάδης Ι., «Εργατικό Δίκαιο, Α Ήμιστόμος», σελ. 29 και Ντάσιος Λ. οπ.,σελ. 561

² Ρούκουνας Εμ. ,οπ .σελ. 278-279

³ Καρακατσάνης Αλ. Και Γαρδίκας Στ. , « Ατομικό Εργατικό Δίκαιο», σελ. 90 και βλ. Μπρεδήμα Α. , « Διεθνείς Οργανισμοί», σελ. 19 κε.

⁴ Αντωνοπούλου Νικ. , « Η επίδρασις της Οικουμενικής Διακηρύξεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου»

Η διακήρυξη αυτή αν και , κατά την πιο ορθή γνώμη¹, δε δεσμεύει νομικά αλλά μόνο πολιτικά και ηθικά τα κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών , συνέβαλε στη διεθνή αναγνώριση δικαιωμάτων των εργαζομένων , που αποτυπώθηκαν σε διεθνή κείμενα και συμφωνίες με δεσμευτικό χαρακτήρα και επηρέασε άμεσα τα συντάγματα πολλών κρατών .

3.2.4. Ευρωπαϊκή σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Είναι γνωστή και ως σύμβαση της Ρώμης και υπογράφηκε από τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης , κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν 2339/1953 και επανακυρώθηκε με το ν. 53/1974 μετά την αποκατάσταση των δημοκρατικών ελευθεριών .Δικαιώματα των εργαζομένων κατοχυρώνονται στα άρθρα 4 (απαγόρευση αναγκαστικής εργασίας), 14 (απαγόρευση γενικώς των διακρίσεων) και 11 (εγγύηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας).

3.2.5. Ευρωπαϊκός κοινοτικός χάρτης

Υπογράφηκε το 1961 με πρωτοβουλία του Συμβουλίου της Ευρώπης και κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον ν 1426/1984 . αποτελείται από το προοίμιο , πέντε μέρη και ένα παράρτημα . Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων παρουσιάζουν τα άρθρα 1 (δικαίωμα στην εργασία), 2 (δικαίωμα σε δίκαιες συνθήκες εργασίας) , 3 (δικαίωμα σε ασφαλείς και υγιεινές συνθήκες εργασίας), 4 (δικαίωμα για δίκαιη αμοιβή), 5 (συνδικαλιστικό δικαίωμα), 6 (δικαίωμα συλλογικής διαπραγματεύσεως) και άλλα .Η Ελλάδα , αξιοποιώντας το άρθρο 20 του τρίτου μέρους, εξήρσε από την κύρωση τα άρθρα 5 και 6 .²

3.2.6. Διεθνές σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά Δικαιώματα

Υπογράφηκε με τη φροντίδα των Ηνωμένων Εθνών και κυρώθηκε με το ν. 1532/1985. Είναι ιδιαίτερης σημασίας και αξίας, αφού εγγυάται μια σειρά εργασιακών δικαιωμάτων .Ειδικότερα κατοχυρώνεται το συνδικαλιστικό δικαίωμα σε όλες τις εκφάνσεις του , ενώ αυτοτελώς και ρητά εγγυάται το δικαίωμα της απεργίας .³

3.2.7. Ενιαία Ευρωπαϊκή πράξη

Η πραγματοποίηση από το 1993 της ενιαίας εσωτερικής αγοράς στην κοινότητα είχε επιπτώσεις και στο δίκαιο , κυρίως διότι ο υγιής ανταγωνισμός στην ενοποιημένη αγορά απαιτεί ομοιομορφία των όρων εργασίας για να αποφευχθεί το κοινωνικό dumping.⁴

¹ βλ. Καρακατσάνη Αλ. , οπ .σελ. 91

² Περράκη -Ληξουριώτη Στ. , « Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χώρος και Κοινοτικός Κοινωνικός Χάρτης», σελ. 33 ιε ιαι Bercusson Brian, " European Labour Law" , σελ. 575 κε

³ Βαής Θ. , « Τα διεθνή σύμφωνο του 1966 για τα δικαιώματα του ανθρώπου στο πεδίο ένταξης των διεθνών σχέσεων», Το Σ Ζ'1981, σελ. 382 επ.

⁴ Καρακατσάνης Αλ. ,οπ σελ. 96

Η ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη αναθεώρησε τη συνθήκη της ΕΟΚ και συνέβαλε αποφασιστικά στην ενίσχυση της κοινωνικής διαστάσεως της Κοινότητας. Τούτο αποδεικνύεται περίτρανα στο άρθρο 130 Α Συνθ. ΕΚ, όπου διακηρύσσεται ότι η κοινότητα αναπτύσσει και συνεχίζει τη δραστηριότητα της για ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής της συνοχής. Κατά συνέπεια, η κοινωνική συνοχή ανάγεται σε στόχο της κοινότητας ισότιμο με την οικονομική συνοχή.¹

3.2.8 Κοινοτικός Κοινωνικός Χάρτης του 1989

Τα μέλη της κοινότητας (εκτός από την Αγγλία) στη σύνοδο κορυφής στο Στρασβούργο ενέκριναν τον «Κοινοτικό Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων», χωρίς ωστόσο να του προσδώσουν υποχρεωτικό χαρακτήρα, έχει απλά τον τύπο διακηρύξεως.

Περιέχει κατάλογο θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθώς και κατάλογο μέτρων για την προαγωγή των δικαιωμάτων². Στα πλαίσια αυτά ανήκει η έκδοση σχετικών οδηγιών με άμεση απόρροια βαθμιαία και παρόλο του γεγονότος της ανυπαρξίας νομικής δεσμεύσεως ο Κοινοτικός Κοινωνικός Χάρτης συμβάλλει θετικά στην προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων.

3.3. Διεθνή όργανα και διαδικασίες ελέγχου

Σε όλες τις διαδικασίες η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας ακολουθεί το σόστημα της τριμερούς συνθέσεως των οργάνων (Κυβέρνηση, εργοδοσία, εργαζόμενοι). Η υιοθέτηση από τη Γενική Διάσκεψη μιας νέας Σύμβασης ή συστάσεως συνεπάγεται αυτόματα για τα συμβαλλόμενα κράτη την υποχρέωση, τη μεν σύμβαση να εισαγάγουν στα αρμόδια εθνικά όργανα προς επικύρωση τη δε σύσταση να υλοποιήσουν με κατάλληλα εσωτερικά μέτρα³. Τα κράτη μέλη της ΔΟΕ υποχρεώνονται να υποβάλλουν προς την Οργάνωση σε τακτά διαστήματα Εκθέσεις (National Reports) περί της πορείας εφαρμογής των ήδη επικυρωμένων συμβάσεων και των μέτρων που λαμβάνουν για την προώθηση των συστάσεων.

Ο Καταστατικός Χάρτης της ΔΟΕ προβλέπει διαδικασία διακρατικών Προσφυγών για παραβίαση συμβάσεων, στις οποίες μετέχουν το καταγγέλον και το καταγγελλόμενο κράτος. Από το 1950 λειτουργεί, επίσης, Επιτροπή της συνδικαλιστικής ελευθερίας που εξετάζει προσφυγές κυβερνήσεων και επαγγελματικών οργανώσεων. Μεσολαβητικό ρόλο στα ζητήματα που άπτονται του συνδικαλιστικού δικαιώματος ασκεί άλλη Επιτροπή, η Επιτροπή Έρευνας και συνδιαλλαγής.⁴

Η **Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου** προβλέπει αποτελεσματικούς μηχανισμούς για την προάσπιση των αξιών, που υιοθετεί, έχοντας θεσμοθετήσει όργανα ελέγχου των παραβάσεων, καθώς και δικαίωμα στους πολίτες της να ασκούν ατομική προσφυγή σ' αυτά. Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο εφαρμογής του

¹ Περράκη -Ληξουριώτη Στ., «Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χώρος και Κοινοτικός Χάρτης», σελ. 115.

² Βλ. Περράκη -Ληξουριώτη Στ, οπ σελ. 34-36

³ Κοκούλη -Σπηλιωτοπούλου, οπ., σελ. 20 κε

⁴ Valtiocos N. and G.von Potobsky, «Διεθνές Εργατικό Δίκαιο» -μετάφραση, σελ. 2 κε και Ρούκουνας Εμ. οπ. σελ. 276-277

Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη σε περίπτωση παράβασης, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης απευθύνει τις αναγκαίες συστάσεις προς συμμόρφωση¹.

Επίσης , στο **διεθνές σύμφωνο για τα οικονομικά κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα** προβλέπεται διαδικασία ελέγχου της εφαρμογής του από ειδική επιτροπή εμπειρογνομόνων² .

3.4. Καταληκτικές Παρατηρήσεις

Σε μια γενική θεώρηση , η διεθνής κοινότητα είναι επιφορτισμένη με το χρέος να προασπίζει τα δικαιώματα του ανθρώπου όχι μόνο ως ατομικότητα αλλά και ως μέλος μιας ευρύτερης κοινωνικής ομάδας. Ορθά , λοιπόν , έχει κατοχυρωθεί ένα προστατευτικό πλέγμα ρυθμίσεων που στόχο έχει να προφυλλάξει και να προάγει τα κοινωνικά και εργασιακά δικαιώματα του ανθρώπου. Ωστόσο , επιβάλλεται να λαμβάνεται υπόψη ότι οι ανάγκες και οι αντιλήψεις αλλ.άζουν με την πάροδο των χρόνων και πολλά διεθνή κείμενα πρέπει να αποτελούν αντικείμενο νέας επεξεργασίας και προσαρμογής στα κελεύσματα των καφών .Ακόμη , ανακύπτουν συνεχώς νέα ζητήματα , τα οποία απαιτούν την υιοθέτηση διεθνών κατώτατων ορίων , προκειμένου να καλυφθεί η ανάγκη για μεγαλύτερη υλική ασφάλεια και ευημερία και έτσι η διεθνής κοινότητα καλείται να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο προς αυτήν την κατεύθυνση .Από την άλλη θα ήταν ευκτέο , η ελληνική έννομη τάξη να παρουσιάζει μεγαλύτερη ευελιξία σε θέματα επικύρωσης και εφαρμογής των διεθνών νομικών κειμένων με τη συνδρομή τόσο του έλληνα νομοθέτη όσο και του δικαστικού κλάδου .Τέλος , η προστασία των κοινωνικών και εργασιακών δικαιωμάτων πρέπει να αποτελεί συνεχή επιδίωξη διεθνώς, αφού μ' αυτό τον τρόπο είναι εφικτή η πραγμάτωση της ανοδικής πορείας του ανθρώπου.

¹ Καρακατσάνης Αλ. οπ. ,σελ. 91 κ.ε.

² Λεβέντη Γ , « Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο» , σελ. 70 κ.ε

Ενότητα 4: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Αντωνοπούλου Νικ., « Η επίδρασις της Οικουμενικής διακηρύξεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου επί των συγχρόνων συνταγμάτων» ανάπτυπον εκ της Επιθεώρησης Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου , τόμος Γ'(1959), τευχ. 3-4, Αθήναι 1959
- 2) Valticos N.-G. von Potobsky, " International Labour Law, Kluwer Law and Taxation Publishers Deventer-Boston 1995
- 3) Valticos N.-G. von Potobsky, «Διεθνές Εργατικό Δίκαιο» , μετάφραση υπό τη γενική επιμέλεια της Χρ. Ξένου και του Παν .Παρασκευά
- 4) Βάγια Αντωνίου, « Το Εργατικό Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων», εκδόσεις Επιθεώρησης Εργατικού Δικαίου , Αθήνα 1982
- 5) Βαής Θ., « Τα διεθνή σύμφωνα του 1966 για τα δικαιώματα του ανθρώπου στο πεδίο ένταξης των διεθνών σχέσεων» , το Σ.Ζ ' /1981 (σελ. 382 κε).
- 6) Βεγλήρη Φαίδωνος, « Η σύμβαση των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και το Σύνταγμα,» Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1977
- 7) Βενιζέλος Ευάγγελος, « Η συνθήκη του Μάαστριχτ και ευρωπαϊκός συνταγματικός χώρος» , εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα , Αθήνα Κομοτηνή 1994.
- 8) Blanpain Roger- Sch,idt Marlene- Schweibert Ulrike, " Europaischaft Arbeitschaft", Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1996
- 9) Bercusson Brian. " Euronean Labour Law", Butterubrths 1996
- 10) Γιόκαρης Αγγ. « Η πρακτική των δικαιοδοτικών οργάνων στην εφαρμογή του διεθνούς δικαίου» , Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 2001
- 11) Γεωργόπουλος Κων/νος « Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο» εκδ Αντ. Ν. Σάκκουλα (9 έκδοση)1998
- 12) Δαγτόγλου Π.Δ.. « Συνταγματικό Δίκαιο -Ατομικά Δικαιώματα» I , (τόμος Α ' κα τόμος Β ') Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1991
- 13) Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ., « Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα» , Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1998
- 14) Δημητρόπουλος Α.Γ., « Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξεως» , Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1981
- 15) Δημητρόπουλος Α.Γ. « Παραδόσεις συνταγματικού Δικαίου » , _'Εκδοση , Αθήνα 2001
- 16) Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας 1919-1997 , Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων -Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων , Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1998
- 17)Διεθνές Σεμινάριο –Πάντειος: 12-13-14 Νοέμβρη 1982, « Εργατική συμμετοχή - Κοινωνικοποίηση -Αυτοδιαχείριση», Εκδ. ΓΕΝΟΠ -ΔΕΗ Αθήνα 1983
- 18) Δικαιώματα του Ανθρώπου : Τριμηνιαία Επιθεώρηση ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων) , τόμος III, Νο 10/2001, Εκδ. Αντ. Μ. Σάκκουλα

- 19) Καρακατσάνης Αλ. -Γαρδικας Στ., « Ατομικό Εργατικό Δίκαιο», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα (5η έκδοση) 1995
- 20) Καρακατσάνης Αλ., « Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα (3η έκδοση) 1992
- 21) Καρακατσάνης Αλ. , « Το Σύνταγμα και το Εργατικό Δίκαιο»,_Εκδ. Σάκκουλα 1976
- 22) Κουκιάδης Ιωάννης Δ. « Εργατικό Δίκαιο , Α 'ημιτόμος» , Εκδ. Σάκκουλα , Θεσσαλονίκη 1976
- 23) Κουκιάδης Ι.Δ.« Εργατικό Δίκαιο -Συλλογικές Εργασιακές Σχέσεις» , τόμο 1, Εκδ, Σάκκουλα , Αθήνα -Θεσσαλονίκη 1997
- 24) Κραβαρίτου Γιώτα. « Εισαγωγή στη ρύθμιση των συνθηκών εργασίας», Εκδ. Σάκκουλα , Θεσσαλονίκη 1990
- 25) Καρδάρης Αθ. « Η ρύθμιση των όρων εργασίας στο επίπεδο της εκμεταλλεύσεως» , Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1996
- 26) Κατραλής Παν., « Βασική Νομική Τεκμηρίωση 1951-1999 » Εκδ Αντ. Ν. Σάκκουλα 2000
- 27) Κουκούλη -Σπυλιωτοπούλου Σομ., « Οι Διεθνείς Εργασίας στην ελληνική έννομη τάξη» , Εκδ./ Αντ. Ν Σάκκουλα, Αθήνα -Κομοτηνή 1985
- 28)Κρεμαλή Κων/νου Δ., « Δίκαιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων», Εκδ Αντ. Ν. Σάκκουλα , Αθήνα -Κομοτηνή 1985
- 29) Λεβέντη Γ. «Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο» Εκδ. ΔΕΝ, Αθήνα 1996
- 30) Μάνεσης Α. « Συνταγματικά δικαιώματα -Ατομικές ελευθερίες», (δ' έκδοση), Εκδ. Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1982
- 31) Μουδόπουλος Στ., Εισηγήσεις -Παρεμβάσεις από το Πανελλήνιο Συνέδριο της ΕΔΕΚΑ, «Σύνταγμα και Εργασιακές Σχέσεις», Ε.Ε.Δ. , Αθήνα 1987 (σελ. 113 κε)
- 32) Μουδόπουλος Σ. « Περιεχόμενο και κατοχύρωση της συλλογικής αυτονομίας», ανάπτυπο από το Νομικό Βήμα, τόμος 31/1983) τεύχος 40, Αθήνα 1983
- 33)Μουδόπουλος Στ., «Η Συνταγματική προστασία του δικαιώματος για διαπραγματεύσεις.» , ανάπτυπο από Δίκαιο και Πολιτική , τευχ 8/1984, Θεσσαλονίκη 1985
- 34)Μουδόπουλος Στ. « Κανόνες προστασίας των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων» , Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 2001
- 35) Μπεδήμα Αντ., « Διεθνείς Οργανισμοί , τεύχος Β» Εκδ. Αντ. Ν Σάκκουλα , Αθήνα - Κομοτηνή 1990

- 36) Ντάσιος Λέων, « Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο, Τόμος Β/Ι, Συνδικαλιστικές Οργανώσεις», Αθήνα 1983
- 37) Περράκη-Ληξουριώτη Στ., «Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χώρος και Κοινοτικός Κοινωνικός Χάρτης», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1990
- 38) Πόλις Αδαμαντία, « Κράτος , Δίκαιο και ανθρώπινα δικαιώματα στην Ελλάδα» , 'Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών , Αθήνα 1988
- 39) Ρούκουνα Εμμ. « Διεθνές Δίκαιο -Τεύχος Πρώτο» , Εκδ. Αντ. Ν Σάκκουλα (Β' έκδοση), Αθήνα -Κομοτηνή 199740)
- 40) Ρούκουνα Εμμ. «Διεθνής Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων» , Βιβλιοπωλείο της « ΕΣΤΙΑΣ» , Αθήνα 1995
- 41) Σκανδάμη Ν. , «Ευρωπαϊκό Δίκαιο» , Εκδ. Αντ. Σάκκουλα (3η έκδοση), Αθήνα Κομοτηνή 1997
- 42) Σταθόπουλος Π.Α. « Κοινοτική Εργασία -θεωρία και πράξη» , εκδ «ΙΩΝ » 1990
- 43) Τραυλός -Τζανετάτος, « Συμμετοχή των μισθωτών στις επιχειρήσεις και σύνταγμα», ανάπτυπο από Δίκαιο και Πολιτική , τεύχος 3/1982, Θεσσαλονίκη 1983
- 44) Τραυλός -Τζανετάτος, « Εργατικό Δίκαιο και βιομηχανική κοινωνία», Εκδ Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1977
- 45) Τραυλός -Τζανετάτος, « Συνδικαλιστική δράση στην επιχείρηση και σύνταγμα», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα -Κομοτηνή 1984
- 46) Χυσόγονος Κ.Χ., « Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1998
- 47) Κώδικες Νομικής Βιβλιοθήκης, « Σύνταγμα της Ελλάδας -ΕΣΔΑ και Πρόσθετα Πρωτόκολλα -Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων Ε.Ε.» , Νομική Βιβλιοθήκη 2001

